

Alcoholvrije initiatieven op Nederlandse gezinscampings voor jongeren onder de zestien

---

Auteur: M.J. Reijlink, MSc

Colofon

© Nederlands Instituut voor Alcoholbeleid (STAP)

Postbus 9769
3506 GT Utrecht

Goeman Borgesiuslaan 77
3515 ET Utrecht

November 2010

Niets uit deze uitgave mag worden veelelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1. Inleiding	3
1.1 Alcoholgebruik in Nederland.....	3
1.2 Een alcoholvrije omgeving.....	3
1.3 Alcoholgebruik op Nederlandse campings.....	3
1.4 Onderzoek op Nederlandse gezinscampings.....	4
2. Onderzoeksopzet	5
2.1 Doel en selectie.....	5
2.2 Interviews.....	5
2.3 Observatie	5
2.4 Mysteryshop onderzoek	6
3. Resultaten	7
3.1 Beleidsinitiatieven op gezinscampings.....	7
3.1.1 Alcoholbeleid	7
3.1.2 Leeftijdsgrenzen	8
3.1.3 Sociale controle	9
3.2 De uitwerking van het alcoholbeleid.....	9
3.2.1 Observatie	9
3.2.2 Aankoop pogingen.....	10
4. Conclusie	12
4.1 Good practices op Nederlandse gezinscampings.....	12
4.2 Een effectief alcoholbeleid.....	12
4.2.1 Camping reglement	12
4.2.2 Zichtbaarheid van het beleid	12
4.3 Suggesties voor vervolgonderzoek.....	13
Referenties	14
Annex	15

1. Inleiding

1.1 Alcoholgebruik in Nederland

Het alcoholgebruik van jongeren onder de zestien in Nederland is erg hoog. Uit onderzoek van het Trimbos-Instituut (Monshouwer et al, 2008) blijkt dat 89 procent van de jongeren onder de 16 jaar al eens alcohol heeft gedronken. Dit is zorgwekkend, want het op jonge leeftijd starten met drinken van alcohol heeft schadelijke gevolgen voor de gezondheid. (Overmatig) alcoholgebruik kan bijvoorbeeld leiden tot permanente hersenschade omdat de hersenen nog in ontwikkeling zijn; dit kan leer- of concentratieproblemen tot gevolg hebben (Boelema et al, 2009; Tapert, 2004, White, 2006). Ook wordt de kans op alcoholverslaving vergroot als kinderen op een jonge leeftijd beginnen met het drinken van alcohol. De leeftijd waarop kinderen beginnen met het drinken van alcohol is een belangrijke voorspeller voor zowel korte als lange termijn effecten op de gezondheid (Grube & Nygaard, 200; Grant et al, 2006).

1.2 Een alcoholvrije omgeving

Het bevorderen van een alcoholvrije omgeving voor jongeren betekent dat alcohol voor hen moeilijker beschikbaar wordt. Uit wetenschappelijke studies is gebleken dat het beperken van de beschikbaarheid van alcohol in belangrijke mate bijdraagt aan afname van de alcoholconsumptie. Een afname van de alcoholconsumptie heeft een positief effect op de gezondheid (Babor et al, 2010 en Anderson en Baumberg, 2006). Het STAP project Alcoholvrije Omgeving zoekt naar initiatieven die de beschikbaarheid van alcohol voor jongeren beperken. Het project richt zich op belangrijke leefomgevingen van jongeren waarin alcohol een rol kan spelen. Het project richt zich op vier van deze omgevingen: school, thuis, sportverenigingen en vakantie. Binnen het project worden goede voorbeelden van alcoholvrije initiatieven binnen de leefomgevingen opgespoord en gepromoot. Het project genereert lokale en landelijke publiciteit omtrent alcoholvrije initiatieven. Door aandacht uit te laten gaan naar de initiatiefnemers van alcoholvrije initiatieven voor jongeren probeert het project navolging van deze initiatieven te creëren.

1.3 Alcoholgebruik op Nederlandse campings

Het stimuleren van alcoholvrije initiatieven binnen de vakantieomgeving van jongeren is belangrijk. Jongeren drinken vaak meer alcohol op vakantie dan thuis. Vakantie is een time-out situatie voor zowel volwassenen als jongeren. Het is bekend dat riskant gedrag onder jongeren in deze time-out situatie toeneemt (Trimbos- Instituut, 2010; Graaff, 2003).

Jongeren onder de zestien gaan vaak nog met ouders op vakantie of ze bezoeken een gezinscamping met vrienden. Veelal worden er op gezinscampings waar jongeren van alle leeftijden komen discoavonden georganiseerd of is er een jeugdhonk. Vaak wordt hier alcohol geschonken. Hierdoor komen jongeren onder de zestien op vakantie gemakkelijk in aanraking met alcohol. Het is belangrijk

dat het management van de camping haar verantwoordelijkheid kent en neemt om bij te dragen aan een alcoholvrije omgeving voor jongeren onder de zestien.

1.4 Onderzoek op Nederlandse gezinscampings

In de zomer van 2010 is er voor het project Alcoholvrije Omgeving een verkennend onderzoek uitgevoerd onder een aantal gezinscampings in Nederland. Een aantal gezinscampings dat actief bezig is met een alcoholbeleid zijn bezocht en bestudeerd. Door middel van dit onderzoek probeert STAP inzicht te krijgen in initiatieven die worden ondernomen onder gezinscampings om jongeren onder de zestien tijdens de vakantie zoveel mogelijk een alcoholvrije omgeving te bieden. Goede beleidsinitiatieven zijn in dit rapport verzameld en beschreven. STAP wil met dit onderzoek deze goede initiatieven onder de aandacht brengen om andere campings te inspireren en te stimuleren om een effectief alcoholbeleid te voeren.

2. Onderzoeksopzet

2.1 Doel en selectie

STAP heeft in de zomer van 2010 een verkennend onderzoek uitgevoerd onder een aantal Nederlandse gezinscampings. Het doel van dit onderzoek is om een beter beeld te krijgen van de initiatieven die sommige campings ondernemen om jongeren onder de zestien een zoveel mogelijk alcoholvrije omgeving te bieden. Om is een beter beeld te krijgen van de concrete uitwerking van deze initiatieven heeft STAP campings gezocht die speciale aandacht besteden aan alcoholbeleid. Deze keuze is gemaakt omdat de focus binnen dit onderzoek specifiek ligt bij de beschrijving van goede voorbeelden; campings die we kunnen beschouwen als voorlopers op het gebied van effectief alcoholbeleid.

De selectie heeft plaatsgevonden op basis van beschikbare informatie over campings op internet en telefonisch contact met campings. Een onderzoeker heeft vervolgens aan 12 grote gezinscampings een bezoek gebracht en de beheerder geïnterviewd. Het onderzoek betreft geen representatieve weergave van gezinscampings in Nederland. Er is bewust een kleine, specifieke groep geselecteerd. Dit is gedaan om een goede en uitgebreide beschrijving te kunnen maken van deze campings.

Vervolgens zijn daaruit de campings geselecteerd die expliciete aandacht besteden aan een goed alcoholbeleid voor jongeren, dit bleken er vijf te zijn. Deze campings zijn vervolgens beter onderzocht door middel van observaties, interviews met campinggasten en een mysteryshop onderzoek.

2.2 Interviews

Er zijn 12 interviews met verschillende Nederlandse gezinscampings uitgevoerd. Het doel van de interviews is om geïnformeerd te worden over het alcoholbeleid op de campings. Er is onder andere gevraagd of er een alcoholbeleid wordt gevoerd en wat dit inhoudt, de redenen en motivatie voor dit beleid en de ervaringen ermee. Uit de gesprekken met de twaalf campings onderscheiden vijf campings zich van de rest door aan te geven actief bezig te zijn om alcoholgebruik onder jongeren te verminderen en een goed alcoholbeleid voor jongeren te voeren. Deze vijf campings zijn vervolgens beter bestudeerd, zonder medeweten van de camping, met als doel een zo objectief mogelijk beeld van de gang van zaken te verkrijgen.

2.3 Observatie

De vijf campings zijn geobserveerd door een student. De student heeft twee of drie dagen op de camping gekampeerd, heeft de gang van zaken geobserveerd en de rol die alcohol speelt op de camping beschreven. De zichtbaarheid van alcohol, het aantal alcohol verkooppunten en de campingactiviteiten zijn onder andere bestudeerd. Alle observaties hebben in het weekend plaatsgevonden, omdat alcohol in de weekenddagen vaak een grotere rol speelt. De observatie is slechts een momentopname, maar geeft inzicht in de gang van zaken op de camping. Ter

ondersteuning van de observatie is een aantal campinggasten ondervraagd, tenminste één volwassen en één jonge campinggast (± 15 jaar) per camping. Er is getracht gasten te ondervragen die vaker of een langere periode op de camping verblijven om op deze manier aanvullende informatie over de camping te verkrijgen.

2.4 Mysteryshop onderzoek

Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de concrete uitwerking van het alcoholbeleid op de vijf campings heeft er ook een klein mysteryshop onderzoek op de vijf campings plaatsgevonden. Dit onderzoek is op een ander moment uitgevoerd dan het observatieonderzoek. Twee vijftienjarige jongeren hebben het mysteryshoppen onder begeleiding van een onderzoeker uitgevoerd. Zij zijn geselecteerd op uiterlijke kenmerken van een vijftienjarige. De jongeren hebben een training ontvangen en geoefend op een testcamping voordat zij aan het onderzoek deelnamen. Vervolgens hebben de jongeren en de onderzoeker de vijf campings bezocht. Op de desbetreffende campings hebben de jongeren, afhankelijk van het aantal alcoholverkooppunten, drie tot vijf aankoopogingen van alcohol gedaan. Er zijn aankoopogingen gedaan bij verschillende typen alcoholverkooppunten op de camping zoals een supermarkt, een bar, een restaurant of een snackbar. In totaal zijn er negentien aankoopogingen gedaan op de vijf campings. Een vragenlijst met diverse kenmerken van het verkooppunt en het resultaat van de aankoopoging werd daarna ingevuld samen met de onderzoeker.

3. Resultaten

3.1 Beleidsinitiatieven op gezinscampings

De ondervraagde campings beschikken allemaal over één of meerdere verkooppunten van alcohol, sommige zelfs wel vijf of zes. Alle twaalf campings geven aan in meer of mindere mate over de omgang met alcohol op de camping te hebben nagedacht. Verschillende initiatieven en beleidsmaatregelen zijn uit de gesprekken met de campingbeheerders naar voren gekomen. Een aantal campings lijkt behoorlijk serieus met een alcoholbeleid voor jongeren bezig te zijn. Terwijl andere campings geen specifieke regels hanteren of slechts een paar informele maatregelen hebben die overlast moeten beperken. Hieronder volgt een overzicht van de meest veelbelovende initiatieven die uit de twaalf interviews met campingbeheerders naar voren zijn gekomen.

3.1.1 Alcoholbeleid

Een indicatie van speciale aandacht voor alcoholgebruik is de opname van campingregels omtrent alcohol in het campingreglement. Een aantal campings beschikt over een goed uitgewerkt alcoholbeleid dat is opgenomen in het campingreglement.

Figuur 1: Een fragment uit het reglement van camping Bakkum te Castricum

- Het is verboden alcoholhoudende drank te nuttigen of aangebroken flessen, blikjes en dergelijke met alcoholhoudende drank bij zich te hebben, behalve op de kampeerplaats en uitsluitend tijdens openingstijden van de horecagelegenheden met bijbehorende terrassen, de winkels op het winkelplein en in de kantine van loods 5.

Een voorbeeld van een campingregel omtrent alcoholgebruik is te zien in figuur 1 afkomstig uit het reglement van camping Bakkum te Castricum. Een andere camping hanteert een soortgelijk beleid door alcoholvrije hangplekken en zones te creëren. Binnen deze gebieden mag er geen alcohol worden geconsumeerd. Door middel van borden worden de zones aangeduid. De campings die deze maatregel voeren hanteren ook min of meer de zelfde sanctie; de gast die de regel overtreedt krijgt een waarschuwing en wordt bij de tweede waarschuwing verzocht de camping te verlaten (ook de ouders als het een kind betreft).

Niet alleen over de inhoud van het alcoholbeleid wordt nagedacht, maar ook over hoe dit het best overgebracht kan worden naar de gasten. De parkbeheerder van camping De Krim (Texel) geeft aan dat een persoonlijke benadering bij de implementatie van alcoholbeleid heel belangrijk is. Een medewerker van de camping bezoekt jongeren op de standplek, maakt persoonlijk met hen kennis en licht onder andere het alcoholbeleid toe.

Figuur 2: Fragmenten van de 'gele kaart' van camping De Krim te Texel

GELE KAART

Gast op De Krim, van harte welkom!

Naast het reglement, opgenomen in de Wegwijzer (achterzijde plattegrond), graag jullie aandacht voor onze korte samenvatting van de regels op De Krim.

...

- Alcohol gebruiken anders dan op een terras of bij de accommodatie.
- Overlast bezorgen aan anderen op welke manier dan ook.

De huidige maatschappij tolereert géén overtredingen of gedogen. Ook De Krim gaat uit van "Zero Tolerance". Aanwijzingen van Krimmedewerkers dienen terstond te worden opgevolgd.

Als zekerheidsstelling kan bij aankomst of tijdens het verblijf een waarborg gevraagd worden afhankelijk van de groepsgrootte.

Bij overtreding van de regels, zal vertrek van het terrein van De Krim gevorderd kunnen worden, zonder terugbetaling van borg en/of betaalde huur.

Hierbij reikt de camping een zogenaamde 'gele kaart' uit (zie figuur 2). Hierop staan de belangrijkste regels voor jongeren op de camping nog eens kort uitgelegd. Een medewerker van de camping bezoekt de jongeren heel bewust persoonlijk op hun standplek. Voor de jongeren is dit een teken dat de camping goed overzicht houdt. Voor de camping is dit een manier om de jongeren beter in te kunnen schatten en ze nog eens te herinneren aan de regels en om een goed overzicht te houden waar op de camping welke jongeren kamperen. Ook probeert de camping overlast te beperken door een persoonlijke verstandhouding met de jongeren te creëren.

3.1.2 Leeftijdsgrenzen

Campings hanteren verschillende initiatieven om leeftijdsgrenzen bij alcoholverkoop goed na te leven. Een persoonlijke campingpas voor jongeren (met foto en geboortedatum) is hier een voorbeeld van. Camping Jagerstee in Epe heeft dit systematisch doorgevoerd. Alle jongeren op de camping beschikken over een pas die ze altijd bij zich moeten hebben. Aan de hand van deze pas kan te allen tijde worden gecontroleerd op leeftijd. Op deze camping vinden ook gescheiden discoavonden voor verschillende leeftijden plaats. Alleen bij de 16+ discoavonden wordt alcohol geschonken. Het organiseren van gescheiden feesten voor 16+ en 16- is een goede oplossing voor de naleving van leeftijdsgrenzen. Op deze manier worden jongeren onder de 16 ook niet geconfronteerd met alcoholgebruik.

Figuur 3: Polsbandjes die op feesten gebruikt worden

Op sommige campings worden tijdens feesten bandjes uitgereikt (zie figuur 3); jongeren boven de 16 krijgen bij binnenkomst een andere kleur polsbandje dan jongeren onder de 16. Echter de beste en meest effectieve oplossing lijkt toch wel de alcoholvrije discotheek. Camping Riviera in Biddinghuizen geeft aan: *“Ik vind deze oplossing niet meer dat logisch aangezien het merendeel van de jongeren op de camping onder de 18 is.”* Deze camping laat zien dat er prima discoavonden kunnen worden georganiseerd zonder dat er alcohol aanwezig is.

Figuur 4: Een gedeelte van de plattegrond van camping Riviera te Biddinghuizen

3.1.3 Sociale controle

Gezinscampings beschikken vaak over een apart jongerenveld voor alleen reizende jongeren om overlast te voorkomen. Andere gezinscampings weigeren alleen reizende jongeren. Een aantal campings gaat nog weer anders met deze groep om. Zij concluderen dat een jongerenveld jongeren juist aanmoedigt tot alcoholconsumptie en overlast, doordat alle jongeren bij elkaar geplaatst worden. Camping De Krim deelt deze visie. Door jongeren juist tussen de 'reguliere' gasten te plaatsen werkt de sociale controle op de camping als middel om alcoholconsumptie en overlast te beperken. Campinggasten houden op deze manier toezicht op elkaar.

Campingbeheerders geven aan zelf ook toezicht te houden, 's nachts surveilleert vaak een toezichthouder. Er wordt ingegrepen als zaken niet volgens de regels gaan. De parkbeheerder van camping de Krim zegt dat je als camping een opvoedkundige verantwoordelijkheid naar de jongeren op de camping hebt en geeft aan: *“Ik spreek ouders soms aan als ik zie dat ze alcohol kopen voor hun kind dat nog onder de 16 is.”*

3.2 De uitwerking van het alcoholbeleid

3.2.1 Observatie

Uit de observaties van de vijf campings lijkt het alcoholbeleid zijn vruchten af te werpen. Ouderen en jongeren hebben het idee dat alcoholconsumptie door jongeren op de camping goed in de gaten wordt gehouden. Er is vrijwel geen overlast door alcohol waar te nemen en alcohol speelt geen prominente rol op de camping. Gasten van de verschillende campings geven over het algemeen aan dat alcoholgebruik onder jongeren redelijk goed onder controle wordt gehouden en dat er goed op leeftijd wordt gecontroleerd bij de aankoop van alcohol. Dit leiden ze af uit de regels in het campingreglement, surveillance op de camping en leeftijdscontrole bij alcoholverkoop.

Een campinggast van 17 vertelt:

“De jeugd op de camping is vooral net onder de 16 jaar. Daarboven gaan ze vaak met elkaar, zonder ouders, op vakantie. Ik denk dat de jeugd niet zomaar drank kan kopen op de camping, omdat er wordt gecontroleerd. Helemaal te voorkomen is het niet, omdat ouders en oudere jongeren alcohol voor hen kopen. Overlast of dronken jongeren is mij eigenlijk nooit opgevallen.”

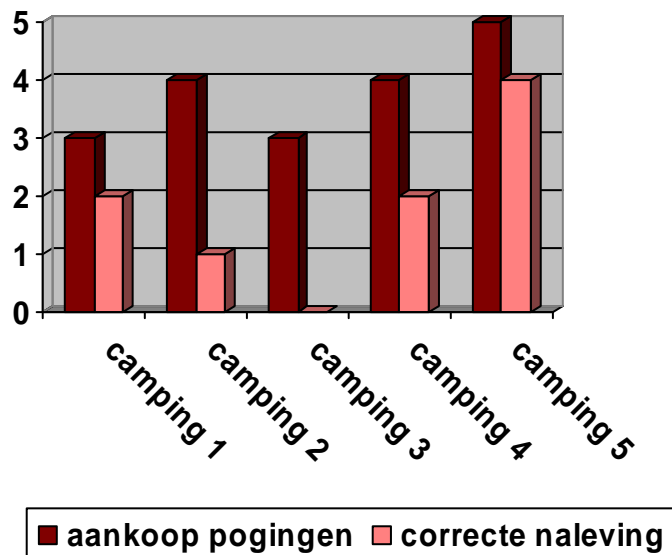
Alcoholgebruik onder jongeren onder de zestien op campings wordt niet helemaal uitgesloten. Via ouders of oudere jongeren kunnen kinderen aan alcohol komen. De controle op alcoholverkoop lijkt echter goed geregeld afgaande op de gesprekken met de campingbeheerders, de observaties en de meningen van campinggasten. Bij een test blijkt de controle echter niet optimaal.

3.2.2 Aankoop pogingen

Voor het mysteryshop onderzoek zijn twee vijftienjarige jongeren ingezet om de naleving van leeftijdsgrenzen bij alcoholverkooppunten te testen. Gezien de bijzondere aandacht van de campings voor alcoholbeleid en de expliciete bevestiging dat er zeer nauwkeurig op leeftijd wordt gecontroleerd werd verwacht dat er een goede naleving van leeftijdsgrenzen zou zijn.

Echter, bij elke camping heeft er minstens één geslaagde aankoop van alcohol plaatsgevonden. Het blijkt dus voor jongeren onder de zestien niet onmogelijk en soms zelfs gemakkelijk om alcohol te kopen op een van deze campings. In negen van de negentien aankoop pogingen werd juist gehandeld (zie figuur 5). Camping Bakkum te Castricum bleek de leeftijdsgrenzen het beste na te leven, vier van de vijf aankoop pogingen werd geweigerd.

Figuur 5: Resultaten van het mysteryshop onderzoek naar naleving van leeftijdsgrenzen.

Hoewel de naleving van leeftijdsgrenzen niet optimaal is valt het op dat in de campingwinkels veel stickers met aanduidingen van leeftijdsgrenzen te zien zijn. De campings lijken hiermee graag zichtbaar te willen maken dat ze naleving van leeftijdsgrenzen wel belangrijk vinden.

De nadruk op controle en aandacht voor het onderwerp bij de campings lijkt bij de campinggasten het gevoel te wekken dat er goed wordt toegezien op alcoholgebruik onder jongeren. Jongeren lijken hierdoor beïnvloed en gedragen zich overwegend zoals van hen gevraagd wordt (concluderend uit de observatie en de informatie van campinggasten). Dit gedrag lijkt op zijn beurt weer het beeld te versterken dat er een goede controle op alcoholgebruik plaatsvindt. Het uitdragen van de boodschap dat je als camping aandacht besteed aan alcoholbeleid, lijkt invloed te hebben op jongeren om zich ook te gedragen zoals van hen verwacht wordt.

4. Conclusie

4.1 Good practices op Nederlandse gezinscampings

Uit de gesprekken met de campingbeheerders blijken er een aantal interessante en veelbelovende initiatieven naar voren te komen. De vijf geselecteerde campings gaven aan veel aandacht te besteden aan een effectief alcoholbeleid en zich actief in te zetten om alcoholconsumptie onder de 16 te beperken. Gezinscampings die een goed alcoholbeleid willen gaan voeren kunnen een voorbeeld nemen aan de initiatieven die genoemd zijn in dit rapport. De observaties op de vijf campings geven aan dat er weinig wordt gedronken door jongeren. Zowel jongere als volwassen campinggasten gaan er ook vanuit dat er strikt wordt gecontroleerd op leeftijdsgrenzen op de camping. Wellicht weerhoudt deze aanname jongeren onder de 16 ervan om alcohol te kopen op de camping. Het blijkt namelijk op de vijf bestudeerde campings niet onmogelijk en soms zelfs gemakkelijk voor jongeren onder de 16 om alcohol te kopen op de camping. Naleving van leeftijdsgrenzen schiet tekort, terwijl in de gesprekken door alle campingbeheerders expliciet wordt gezegd dat hier goed op wordt gecontroleerd. Een belangrijk aandachtspunt voor deze campings is dus om er op toe te zien dat de naleving verbetert, want een goed alcoholbeleid staat of valt met strikte handhaving van de regels.

4.2 Een effectief alcoholbeleid

De beschreven initiatieven vormen een goede basis voor een effectief alcoholbeleid. Het ontwerpen van een passend alcoholbeleid zal voor elke camping anders zijn, omdat elke camping ook een andere samenstelling kent. De basiskennmerken voor een goed alcoholbeleid blijven echter in essentie hetzelfde. De focus moet liggen op het beperken van de beschikbaarheid van alcohol onder jongeren.

4.2.1 Camping reglement

Een concreet alcoholbeleid moet onderdeel zijn van het camping reglement. Hierin staat dat alcoholgebruik onder de 16 niet getolereerd is en hier strikt op wordt toegezien:

- Alcohol maakt geen deel uit van activiteiten die zijn georganiseerd door de camping waar ook jongeren onder de 16 aan deel kunnen nemen. Ook bij campingdisco's is dit de beste oplossing, dit voorkomt verwarring en onenigheid. Oplossingen als ID controle of polsbandjes bij feesten zijn vaak niet waterdicht.
- Om controle te houden op de alcoholconsumptie is de beste oplossing om geopende alcohol (alcoholconsumptie) te verbieden op plekken buiten de eigen standplek of terrassen.
- Er is een strikte controle van de leeftijdsgrenzen bij alcoholverkooppunten. Het personeel moet goed geïnstrueerd worden om bij twijfel (en onder de 20 altijd) naar ID te vragen. Er is een trainingsprogramma beschikbaar voor personeel.

4.2.2 Zichtbaarheid van het beleid

De zichtbaarheid van het beleid is minstens zo belangrijk als de inhoud en de naleving van het beleid. Door op verschillende manieren duidelijk te maken dat de camping een strikt beleid heeft zullen mensen minder snel proberen deze regels te overtreden. Deze zichtbaarheid wordt vergroot door de campinggasten het reglement op papier aan te reiken en het alcoholbeleid nog eens mondeling toe te lichten. Ook kunnen stickers met leeftijds aanduidingen in de supermarkt en het restaurant de zichtbaarheid van het beleid vergroten.

4.3 Suggesties voor vervolgonderzoek.

Dit onderzoek heeft zich specifiek gericht op een kleine groep voorlopers. Het onderzoek biedt inzicht in een aantal goede initiatieven op het gebied van alcoholbeleid en de uitwerking van deze initiatieven. Voor landelijk inzicht in alcoholbeleid op gezinscampings is een onderzoek onder een representatieve steekproef van gezinscampings in Nederland nodig. Zo'n onderzoek kan uitwijzen hoeveel campings initiatieven ondernemen op het gebied van alcoholbeleid of wat de landelijke cijfers zijn op het gebied van naleving van leeftijdsgrenzen op Nederlandse gezinscampings.

Referenties

Anderson, P., Baumberg, B., 2006. Alcohol in Europe - a public health perspective. Institute of Alcohol Studies, London.

Trimbos-instituut Utrecht (2010). *Kinderen alleen op vakantie? Hoe zit het dan met alcohol? Roken? Seks?* Geraadpleegd op 23 augustus 2010, <http://www.trimbos.nl/nieuws/persberichten/2010/start-alcoholzomercampagne>

Graaff, Donatien de (2003), *Zomercampagne 2002 'Ben jij sterker dan drank?' – Evaluatie van de 'peer'- benadering*, ResCon, Research & Consultancy, Haarlem.

Monshouwer, K., Verdurmen, J., Dorsselaer, S. van, Smit, E., Gorter, A. Vollebergh, W. (2008) *Jeugd en riskant gedrag*, Trimbos Instituut.

Boelema, S., Ter Bogt, T., van den Eijnden, R., & Verdurmen, J. (2009). *Fysieke, functionele en gedragsmatige effecten van alcoholgebruik op de ontwikkeling van 16-18 jarigen*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Tapert, S.F., Caldwell, L., & Burke, C. (2004). Alcohol and the adolescent brain: Human studies. *Alcohol Research and Health*, 28, 205–212.

White, A.M. (2006) Rethinking underage drinking. What does science have to say about it? Geraadpleegd op 26 juli 2010, www.science-says.com.

Grube, J. W., & Nygaard, P. (2001). Adolescent drinking and alcohol policy. *Contemporary Drug Problems*, 28(1), 87-131.

Grant, J.D., Scherrer, J.F., Lynskey, M.T., Lyons, M.J., Eisen, S.A., Tsuang, M.T., True, W.R. & Bucholz, K.K. (2006). Adolescent alcohol use is a risk factor for adult alcohol and drug dependence: evidence from a twin design. *Psychological Medicine*, 36, 109-118.

Babor, T. et al (2010). *Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and Public Policy*. 2nd edn. Oxford: Oxford University Press.

Annex

1. Checklist voor interviews met campingbeheerders.....	1
2. Uitwerking camping interviews.....	4
3. Richtlijnen voor het observatie onderzoek en voor de interviews met campinggasten.	18
4. Verslagen observatie onderzoek en interviews campinggasten.....	21
5. Vragenlijst en resultaten mysteryshop onderzoek.....	44